

KONYA

Konya Halkevi tarafından - Ő.indilik - iki ayda bir çıkarılır, ve Anadolunun ve daha ziyade Konya vilâyetinin tarih ve coğrafiyasına, jeoloji ve etnoğrafiyasına, halkiyat ve ihsaiyatına ait yazuları ihtiva eder

YIL : IV

MAYIS 1940

SAYI : 32

Mevlâna'nın Türk Kültürüne Tesiri [1]

ABDULBAKİ GÜLPINARLI

Bu sayruret âleminde her şey fena bulur ve tecellilerde tekerrür yoktur. Buna hepimiz inanmak zaruretindeyiz, çünkü varlık dalgaları her an zuhur etmekte ve her an bu payansız denizin umkunda fena bulmaktadır. Fakat bazı sözler vardır ki kâinatın derinliklerini doldurur, mesafeleri aşar, akisleri ebediyete kadar gider. Bazı nağmeler vardır ki buutlar onlara zarf olamaz. Bazı insanlar vardır ki fâni varlıkları gözönünden kalktıktan sonra da yâdları kâinatın sinesinde bakidir. Onlar bir milletin malı değil, her milletin malıdır. Beşeriyet çapında, kâinat büyüklüğünde ve feza kadar layetenahidirlere.

Onların sözleri ve sesleri, beşeriyetin malı, ruhun sözü, insanlığın sesleridir. Fakat bunları yetiştiren millet, bunlara o sözleri söyleten ve o sesleri, o nağmeleri ilham eden ırk, hiç şüphe yok ki bütün insanlığa karşı ebedî bir iftihar ile görünebilir, haklı bir gururla öğünebilir ve ebediyete namzettir.

Bundan 733 yıl önce bu şehirde hayata gözlerini kapayan ve altı asır

önce de bu kutlu Türk şehrinin havasını teneffüs eden, bir Türk hanedanının hatıralarını renkli, zarif, ruhanî âbidelerle sinesinde yaşatan Konyanın bağlarından, bahçelerinden, sularından âlemlerinden Türk duygusunun zarafetini, Türk heyecanının coşkunluğunu, Türk vecdinin ahengini yaratan büyük Türk filozofu Mevlâna'nın manevî şahsiyeti ve dünyayı dolduran sesi hâlâ yaşamakta, hâlâ duyulmaktadır :

"Bu neyi dinle, şikâyet etmekte, ayrılıkları hikâye eylemektedir. Beni kamışlıktan kestikleri zamandanberi feryadımdan erkek, kadın herkes ağlayıp islemektedir. Ayrılıktan parça parça olmuş bir göğüs isterim ki ona iştihak (derdini anlatayım. Aslından uzak düşen her kişi vusletinin zamanını tekrar arar. Ben her toplulukta ağlayıp inledim. Kötü halli ve iyi halli kişilerle eş oldum. Herkes kendi zannınca benim dostum oldu. Kimse, içimdeki sırlarımı arayıp sormadı. Benim sırrım feryadımdan uzak değildir. Fakat gözün ve kulağın o sırları işitmeğe kabiliyeti yoktur. Ten candan, can da tenden gizli değildir. Fakat canı görmeğe kimseye müsaade yoktur. Bu neyin sesi ateştir, yol değil. Kimde bu ateş yoksa o yok olsun. Aşk ateşidir ki ney'e düştü. Aşk coşkunluğudur ki şeraba düştü. Ney,

(1) — Bu yazı konferans olarak, Ankara Dil ve Tarih Fakültesi doçentlerinden Abdülbâki Gülpınarlı tarafından 22/4/940 Pazar akşamı Konya Halkevinde verilmiştir.

(Mecmua)

sevgilisinden ayrılan adamın dostudur. Onun perdeleri perdelerimizi yırttı. Ney gibi bir zehri ve ney gibi bir tiryakı kim gördü? Ney gibi bir arkadaşı, bir iştiyak sahibini kim gördü? Ney kanlarla dolu bir yolun ahvalini anlatmakta mecnuaun aşkının hikâyelerini söylemektedir. Fakat bu duygunun mahremi akıldan tecerrüt eden kimseden başkası değildir. Şüphe yok ki dile kulaktan başka müşteri yoktur. Bizim gamımızda günler zamansız oldu. Günler yanlışlarla yoldaşlık etti, yanıp gitti. Günler giderse, de ki gidin, korkumuz yok. Ey sana eşit bir pâk olmıyan güzel, sen kal. Balıktan başka herkes suya kandı. Günsüz olan, zamansız kalan kişinin günü uzaklaştı. Pişkin adamın halini ham anlıyamaz. Şu halde sözü kısa kesmek gerektir., (2)

Ney'e, bir kamyş parçasına beşeri ihtisasların anlatılmaz ifadesini veren, binbir ruha tecellilerini şiir halinde ebediyete iblâğ eden bu büyük Türk hakimi "1207," yılına tesadüf eden hicri "604," senesinde "Belh," de doğmuştur. Babası Sultan-ül-ülema diye anılan Muhammed Bahaeddin Veled, Belh'in en büyük âlimlerinden ve en yüksek üstatlarından. O vakitler Harzemşahlar devletine tâbi olan Belh'de yine bir büyük Türk âlimi vardır: İmam Fahrettin Razi. Fakat bu zat anlayış bakımından Sultan-ül-ülema'nın tamamıyla zıddi bir kutuptur. Biraz da Fahri Razi'nin Sultan-ül-ülemayı çekememezliği ve saltanata pek fazla bel bağlayan Harzemşah'ın Muhammed Bahaeddin Veled'e verilen lâkaptaki sultan kelimelerinden kuşkulanması saray muhitinde Bahaeddin Veled'e karşı aleyhtar cereyan meydana getirmiştir. Bahaeddin Veled,

(2) — Tırnak içindeki bu sözler (Mesnevi) nin baş tarafının tercümesidir.

(Mecmua)

bilgisinin verdiği ilâhî gururiyle kimseye boyun eğmez bir şahsiyet keşbetmiş olduğundan Belh ülkesini kendisini sevenlerle ve oğlu Mevlâna Celâleddin ile terkederek yola çıkmış, uzun bir seyahattan sonra Selçukîlerin davetiyle Konya'ya gelmiştir.

Mevlâna'nın pek müsbet bir surette malûm olan hayatından uzun uzadıya bahsedecek değiliz. Yalnız şu kadar söyleyelim ki zamanının en büyük âlimi olan ve en meşhur üstatlarından ders gören, ilim aşkıyla yıllarca babasından ve ailesinden ayrı diyar diyar dolaşan ve babasının ölümünden sonra babasını tanıyanların üstatlığını der'uhte eden Mevlâna Celâleddin'in manevî hayatını üç safhaya ayırabiliriz :

İlk safhada o, temkinli, vakarlı bir âlimdir. Etrafındakileri maneviyetinden ziyade maddî bilgisiyle faydalandırmaktadır. Hayatının ikinci safhası tercümei halini bile lâyıkıyla bilemediğimiz Tebriz'li bir Türk'ün, Şemseddin'in, Konya'ya gelişinden sonra başlar. Mevlâna bu zat ile görüştükten sonra dersi, va'zı tamamıyla bırakmış, yanık gazeller söylemeğe ve asırlardanberi hattâ islâmdan önce bile Türk vecdinin tezahürü olarak mevcudiyetini bildiğimiz Sema'i ihtiyar ederek, Sema' esnasında şiirler inşad etmeğe başlamıştır. Bu devirde Mevlâna'nın etrafında kendisini sevenlerden başka hemen kimse yoktur. Bilhassa âlimlerin çoğu aleyhinde bulunmaktadır.

Oğlu Alâeddin Çelebi bile diğer oğlu Sultan Veled'in hilâfına olarak babasının aleyhinde bulunanlarla hemfikirdir. Bu arada Şemseddin Şama gider, Sultan Veled babasının emrile Şama kadar gidip bu meçhul üstadı tekrar Konya'ya getirir. Fakat az bir müddet sonra Şems tekrar gaip olur veya bir rivayete göre öldürülür. Mev-

lâna Şemseddin'i aramak üzere yollara düşer ve nihayet tekrar Konya'ya gelir. İşte Mevlâna'nın asıl kâmil Mevlânâlığı bundan sonra başlar. Mevlâna bu üçüncü devrede yine sema' etmekte ve onu sevenler sema' meclisleri tertip eylemektedir. Fakat, Mevlâna'nın coşkuluğu, içinden dalgalanan bir denizin zahiri sükûnu gibi vakur, nihayeti olmıyan bir ümmânın umku gibi derin, sonsuz bir fezanın layetenahiliği gibi ulvî, karanlıkları yırtan bir güneşin ziyası gibi aydınlaticıdır. Bu devrede, Konya'lı bir kuyumcu (3) olan Salâhattin ve bilhassa yine Konya'lı bir zat olup Konya Ahilerinin reisi yani Ahi Türkün torunu olan Hüsamettin Hasan Mevlâna'nın en yakın şakirtleridir. Bilhassa bu ikincisinin teşvikile Mevlâna 26 bin küsur beyitten ibaret olan ve 6 cilt üzerine tedvin edilen Mesnevisini yazmış ve bu kitabı da sevgili şakirdine ithaf etmiştir. Demin baştan 18 beyitinin tercemesini okuduğumuz Mesnevî âdetâ bir vahy tarzında yazılmış daha doğrusu Hüsamettin'e yazdırılmıştır. Sokakta, evde hülâsa rastgele her yerde Mevlâna şakirdine (yaz) der ve irticalen söylediği beyitleri Hüsamettin yazar ve bilâhara bunlar okunur, bazıları çizilir bazıları da tashih edilir ve tertibe konurdu. Mesnevîde Mevlâna tamâmile Kur'an usulünü kullanmıştır. Bir hikâyeye başlar, herhangi bir fikri bu hikâye ile anlatır, o hikâye bitmeden diğer bir hikâyeye ve ondan da bir diğerine geçer, sonra ilk hikâyeyi bitirir. Hükümlerini verir, felsefesini şerh eder, bu esnada Kur'an kıssalarından, meşhur velilerden yine hikâyeler nakleder. Hülâsa bahis böylece yürür, arada tekerrürler olur, bazan realizme pek kaçar, fakat bütün bu

arzettiğimiz hususiyetler o kitabın meziyetleridir, ve heyeti umumiyesi itibarile Mesnevî bu vâdide yazılan şiir kitaplarının şaheseridir. Mevlâna, Mesnevînin son cildi olan 6ıncı cilt bittikten sonra çok yaşamamış, hastalanmış ve 1273 yılına tesadüf eden 672 yılı Cemaziyelahirinin beşinci Pazartar günü güneş gurup ederken vefat etmiştir. Son söylediği gazelin tercemesini okuyalım :

"Git başını yastığa koy, beni yalnız bırak, geceleri dönüp dolaşan müptelâ ve harap olan beni terket. Biz gece sabaha kadar yapayalnız sevda dalgaları arasında bocalamaktayız. İstersen gel lütfet, istersen git cefa et. Güzel yüzlüler şahına vefa vacip değildir. Ey yüzü sararmış âşık, sen sabret, sen vefakâr ol; öyle bir dert var ki ona ölmekten gayri deva yoktur. Binaenaleyh ben nasıl o derde deva et diyebilirim? Dün gece rüyada aşk köyünde bir pir gördüm. Bana başile bizim tarafımıza gel diye işaret etti. Dedi ki: Yolda bir ejderha varsa da, zümrüt gibi bir aşk ta vardır, o zümrütten çıkan parlak şimşekle gel, bu ejderhayı defet. Yetişir ben kendimde değilim. Eğer senin hünerin çoksa Ebu Ali Sina'nın tarihinden bahset, Ebu Alâ'nın tenbihlerini söyle.,"

Mevlâna'nın cenazesinde bütün Konya halkı büyük küçük herkes bulundular. En zengin adamlarla köylüler bir arada gittiler. Hıristiyanlar İsamız odur, Museviler Musamız odur, diyorlardı.

Konya Türk şairlerinden Bedrettin Yahya: "Senin gamınla ağlamıyan göz, yahut senin matemle yırtılmıyan yaka nerede? Senin yüzüne andederim ki, yerin yüzünden yerim karnına senden daha iyi bir kimse gitmemiştir., cümleleriyle nakledebile-

(3) — Kuyumcu değil altın verakçı.

(Mecmua)

ceğimiz bir rübaiyi mersiye olarak söylemişti.

Mevlâna'nın felsefesi geniş bir mûsamaha, fevkalâde coşkun bir aşk, vecidli bir cezbe ve kemâlli bir irfan idi. Fakat şunu söylemek lâzımdır ki (bizim bir ayağımız tevhid merkezindedir, öbür ayağımızın çizdiği dairenin içine 72 millet sığar) dediği ve -aşıklara şeriat ve mezhep Tanrıdır. Aşk şeriatı bütün şeriatlerden ayrı bir şeriatir - hükmünü verdiği ve (aşkın Türkçe ile Arapça ile ne işi var?) sualini sorduğu halde tahtesşuurunda büyük bir milliyet duygusu taşımaktadır. Bir rubaisinde "beni yabancı tutmayın, ben bu köydenim. Sizin şehrinizde öz evimi arıyorum. Düşman yüzlü gibi görünyorsam da düşman değilim. İran dili ile söylüyorsam da Türküm,, demekte; bir gazelinde de "Sen Türk'sün Hintlilerden Türk yüzün az iste, çünkü tanrı Hintlilere Türk yüzünü vermemiştir,, hükmünü kat'iyetle tasrih eylemekte; diğer bir şiirinde "Türk o dur ki, bir köye gelip oturunca köylü haraçtan, baçtan emin olsun. Türk ona demezler ki tama'dan her kutsuzun sillesini yesin,, der. Türkü ve Türkün eğilmez gururunu işte bu suretle tavsif eder. Bir gazelinde de "Bir hamle, bir hamle, gece geldi karanlık çattı, Türklük et, çabuk ol, yumuşaklık ve taciklik etme,, der. Şiirlerini İran dilile söylemesinin sebebi gayet basittir. O vakit Anadolu'da Anadolu Selçuk oğullarının İran dilini nasılsa bir dalâlet olarak resmî dil kabul ettiklerini ve İran Selçuk Devleti sahasile Harzem diyarında da aynı halin bulunduğunu tarih bize sarahatle bildirmektedir. Aşık Paşanın ve Yunus Emre'nin Türkçe söylemesine gelince : Aşık Paşa (670) de doğmuş yani Mevlâna'nın vefatından iki

yıl evvel dünyaya gelmiştir. Mevlâna'nın sema' meclislerinden bahseden Yunus Emre ise Mevlâna'yı pek genç yaşında görmüş ve Rizaletünnüşkiye'yi Mevlâna'nın vefatından otuz yıl sonra yazmıştır. Her iki şair de Mevlâna'ya nisbeten daha muahhardır. Aynı zamanda Mevlâna'nın Türkçesi Belh Türkçesidir. Halbuki Aşık Paşa ve Yunus Emre Anadolu Türkçesile yazmışlardı. Eğer Mevlâna Anadolu Türkçesini bilse idi mutlaka o Türkçe ile yazacaktı. Nitekim oğlu Sultan Veled'in divanında Türkçe şiirler ayrı bir divan teşkil edecek kadar çoktur. Bu lisan meselesini istitrad kabilinden zikrettikten sonra yine Mevlâna'nın şahsiyetine ve şiirlerine gelebiliriz.

Mevlâna'yı garphlar da tanımakta ve sevmektedirler. Gold Filt, Celâleddin'i Rumî'nin Profesör Ethe tarafından İngilizce Ansiklopedide İranca şiir söyleyen şairlerin en yükseği sayıldığı ve Şiraz Şehzadelerinden birisinin Sadi'den İranca yazılmış en güzel şiiri istediği zaman Sadi'nin Celâleddini Rumî'nin bir gazelinin gönderdiğini kaydetmekte, Nikolson onu Pavlos Rasul ve şair Horas ile mukayese edip şair Horas'ın efkârının mahtut olduğunu, Mevlâna'nın ise efkârına bir had olmadığını söyleyip Mevlâna ile Şemseddin'i Eflatun ile Sokrat'a benzeterek Mevlâna'yı en büyük sofi şair olarak takdim eylemektedir. Brown ise onun hayranıdır. Onda dahi bu Eflatun ve Sokrat teşbihi vardır. Davist, şiirlerinin çoğunu cezbe halinde inşat ettiğini söyleyip onun gazellerini Wagner'in nağmelerine benzetmekte ve dünyanın en yüksek şairlerinden biri saymaktadır. Bugünkü İranlı kardeşlerimizden yetişen fazıl âlimlerden Hüseyin Şecere, Bediuzzaman Furuzan Fer ve Celâl Hümayî, Mevlâna'yı en yüksek şair olarak ögmektedirler.

İran şairi meşhur Cami, onu kitabı olan bir Peygamber diye öğer. (4) Hint ülemasının çoğu Mesnevi'yi yalnız namazda okunması caiz olmıyan Kur'an kabul eder. Biz Türklere gelince, Orta Asyanın yetiştirdiği ve Anadolu'nun göbeğinde yurt tutup inkişaf eden bu büyük şairi asırlarca tebci etmiş, Mesnevîsinin okunması için Darülmesnevî denilen hususî mektepler açmışızdır. Bugün de onun şiriyetini daha iyi anlıyor, onu daha iyi duyuyor ve artık tamamiyle mistik sahadan estetik sahaya geçen asıl şahsiyetini daha mükemmel tetkik ediyoruz. Mevlâna'nın şiirlerini okurken insan kendinden geçer. Bu kadar vecdî bir ruha nasıl sığdığına, bu kadar irfanın nasıl bir insan zekâsı olduğuna, bu kadar yüksek ahengin bir ağızdan nasıl çıktığına, bu kadar geniş bir bediiyat kâinatının bir maneviyette nasıl gaybolduğuna insan hayran olur. Onun şiirleri bir vecd, bir aşk, bir irfan, bir felsefe, bir bediiyat, bir hasret, bir elem, bir arzu... hülâsa bir ihtisas âlemdir. Şu şiirleri duymağa çalışalım :

" Biz o ulu kişilerden değiliz ki ellerinde kadehler bulunsun, öyle yok-sullardan da değiliz ki ancak zayıf bir keçileri olsun. Biz o yanmış kişilerdeniz ki aşkın lezzetinden ab-u hayatı bırakıp ateşe yarışılar. Ay gibi her evin penceresinden içeriye girip parladığımız zaman gece sıfatlılar umumiyetle kapı yolunu tutar, ziyamızdan kaçarlar. Feleğin kadehlerini kırdığı ümitsizler bizim yanağımızı görünce yeni baştan igret ve musikiye dalarlar. Bu bir yudumu içen kişiyi bizim yanımızdan bütün cihan gelse kaldı-

[4] — Aslı :

یست پیغمبر ولی دارد کتاب =

Peygamber değil fakat kitap sahibi Velidir.

(Mecmua)

ramaz. Onu ancak bizim yanımızdan bir kilime koyup kaldırıbilirler. Karpıyı kapa, ve şarap ver ki, sarı yüzlülerin kızıl şarabı içecekleri zaman geldi. Onlar bir elleri ile halis iman şarabını içerler, öbür elleri ile de kâfirin perçemini tutarlar. Nerede bir dolap varsa onun suyu biziz. Nerede bir şenlik varsa ve buhurdan yakılıyorsa oradaki öd ağacı biziz. Bu yeşil perdenin ardında ay yüzlü bir güzel var ki yanağının nurundan bütün yıldızlar bezenmekte. Eğer onu bir seher çağında elde etseler, kendilerinde bulsalar yıldızlarda zannedilen nühusetlerden tamamiyle kurtulurlar.

Sen iki tedbirli, iki gönüllüsün. Saf gönül, kendi gönüllerini terkedip dilberin gönlünü alanlardır. Ey Utarid gibi olan Akıl, sus ki bu aşk meclisinde Zühre halkasında bütün güzel-ler sonra seninle alay ederler.."

" Ölü idim dirildim; ağlamak idim gülmek oldum. Aşk devleti geldi ve ben ebedî bir devlet oldum. Tek bir gözüm, yiğit bir canım var. Arslan yürekliyim; parlak bir zühre oldum. Bize eski aşkı nakletme dedi. Peki etmem dedim; sükût edip kaldım. Dedi ki, Sen divane değilsin, bu eve lâyik olamazsın. Gittim divane oldum, zincirlere kul kesildim. Dedi ki : serhoş değilsin, git bu civardan, yaramazsın; gittim serhoş oldum, nağmelerle doldum. Dedi ki sen öldürülmemiş ve kana, bulanmamışsın. Onun hayat yüzü önünde mak-tul düştüm, yerlere serildim. Dedi ki, sen bir akıllı fikirli adamcıkısın; hayal vatanının esirisin, şuraya buraya yelip yortmaktasın. Göl oldum durgunlaştım, her şeyden vaz geçtim. Dedi ki, sen çırak oldun bu topluluğun kiblesi kesildin. Çırak ta değilim topluluk ta değilim. Dağınık bir du-

man haline geldim. Sen güneş çeşmesisin. Ben söğüt gölgeliyim. Sen bana vurunca ben senin ziyarı süzüp naklediyoruz, Gönlüm can ziyasını buldu, hayran oldu, yarıldı yeni bir atlas kumaş ele geçirdi. Bu yamalı hırkanın düşmanı oldum. Zühre idim Ay oldum. İkiyüz katlı bir gök haline geldim. Evvelce Yusuf idim, şimdi Yusufu ben doğuruyorum.,,

“ Ben ressam ve nakkaşım. Her lâhza bir put yapmakta sonra da bütün o putları senin önüne atmaktayım. Hayalimde yüz nakş doğuyor. Hepsini de ruhla mezcediyorum. Fakat senin nakşını görünce hepsini ateşe atıyorum. Sen bol bol şarap veren bir sakisin, yahut akılların düşmanısın, yahut benim yaptığım her evi yıkan kişisin. Can seninle aktı, zeninle karıştı. Can senin korkunu taşıdığı içindir ki onu okşayıp durmaktayım. Benden akan her kan senin toprağına akar da senin muhabbet gümeşinle aynı renkde senin aşkıyla oynayıp durmaktayım der. Su ve toprak evinde bu gönül sensiz bir harabedir. Ey canan ya eve gel, ya başka bir ev yapayım.,,

“Çabuk gideyim, çabuk gideyim de atlılara yetişeyim, yok olayım yok olayım da sevgilime kavuşayım. Hoş olmuşum, ateş parçası kesilmişim. Evi yakıp gideyim, ta çöllere varayım, toprak olayım, toprak olayım ta ki senden yeşereyim. Gül bahçesine sedeler ederek varmak için su haline geleyim. Gökten düştüğüm için zerre gibi titremekteyim. Sona erişince emain olur titremem. Gök yücelik yer, toprak telef olma makamıdır. Aslıma erişmek için her ikisinden de kurtulayım. Bu toprak ve hava âlemi küfür ve yokluk madeni ve aslıdır. Küfürün

gönlüne dalayım ki imana varayım. O cihanın mevzun güzeli mevzun aşık ister. Benim de mizana erişmek için yüzüm altın kesilir. Hiç bir doktor kimseye hastalanmadan hap ve ilaç vermez. Ben de dermana erişmek için baştan başa dert olayım.,,

Ben serhoşum sen divane. Bizi eve kim götürecektir. Yüz kerre demedim mi ki, iki üç kadeh az iç. Şehirde de hiç bir akıllı göremiyorum ki. Herkes birbirinden coşgun, birbirinden deli. Sevgilim meyhaneye gel de can lezzetini gör. Sevgilinin sohbeti olmayınca cana ne hoşluk olabilir. Şahane kadehle her serhoşluğun sakisi olan o güzelin yüzünden her sokakta bir sarhoş elini eline vurmakta. Sen meyhaneye vakfısın, vergin de şaraptır, gelirin de şarap. Bir tane için bu vakfı serhoşlara verme. Ey kopuz, çalan oynaş, sen mi daha serhoşsun ben mi?

Ey senin gibi serhoşun huzurunda bütün efsunum efsane olan güzel, evden çıktım serhoşluğum önüme geldi. Her bakışında yüz gül bahçesi, yüz köşk, gizlenmişti. Teknesi olmiyan gemi gibi eğri büğrü gidip durmakta. Onun hasretinden yüzlerce akıllı, ferasetli kişiler ölmüştür. Dedim ki sen neredesin? Elini eline vurduda, ey can, dedi, yarımız Türkistanlı, yarımız Ferganada, yarımız sudan, topraktan; yarımız candan, gönülden; yarımız deniz kıyısıyız; yarımız tamamıyla inci. Dedim ki, benimle arkadaşlık et, ben senin yakinim. Dedi ki, ben yakını yabancından fark etmem, tanımam ki. Benim ne başım var, ne sarığım. Meyhanecinin evindeyim. Sözle dop dolu bir göğsüm var. Onlardan bir kısmını anlatayım mı, anlatmayım mı? Tebrizli Şemsülhak, fitneden pehriz ederdim. Fakat şimdi

yüzlerce fettancasına, fitneler meydana saldı.,,

Mevlâna'nın rûbaide de büyük bir mevkiî vardır. Hayyamın rûbaileri Mevlâna'nın rûbailerile karşılaştırılırsa hayyamın rûbailerinde daima aynı eda, aynı fikir görülür. Halbuki Mevlâna'da bu ayniyet ve tekerrür hiç yoktur. Hayyamın rûbaideki büyük mevkiî yalnız rûbai söylemesinden bir de asrın felsefesine uygun fikirler serdetmesindedir. Aynı zamanda (Tiç Cerald) gibi büyük bir şairin bu rûbaileri yüksek bir muvaffakiyetle İlgilizceye tercüme etmesinin de Hayyam'ın şöhretinde büyük bir tesiri olmuştur. Halbuki Mevlâna'nın rûbaileri demin de söylediğimiz gibi Hayyamın rûbailerinden çok yüksektir. Ve bu fikir yalnız benim fikrim değil, konferansımın başlangıcında söylediğim yabancı âlimlerin de fikridir. Âlimler nihayet bu hakikate vâsıl olmuşlardır. Nümune olmak üzere bir kaç rûbaisinin tercümelerini sunuyorum: "Medrese ve minare viran olmadıkça kalenderlik ahvali intizama girmez. İman küfür, küfür de iman olmadıkça Tamrının hiç bir kulu hakkıyla müslüman olmaz.,,

"Gece olunca, de ki, bizim günlümüzde gece yoktur. Aşk mezhebine girince, de ki, aşkta mezhep yoktur. Aşk öyle bir denizdir ki, onun ne ucu ne bucağı vardır, ne de kıyısı. O denizde boğulanlar boğulurlar da yine yâ Rab demezler.,, Bugün de hergün gibi harabız. Harap düşünce kapısını açma, rebabı al, kiblesi dostun yüzü olan kişiye yüz türlü namaz, yüz türlü rükû, ve yüz türlü sücut vardır.,, "Biz aşk kâfirleriyiz. Müslüman başka türlü olur. Biz zayıf karıncalarız. Süleyman başkalarıdır. Bizden sapsarı olmuş bir yüzle kana boyanmış bir ciğer iste. İpek kumaşlar satanların pazarcıkları başka yerdedir.,,

Mevlâna'nın, kâltür hayatımızdaki ehemmiyetini ve mevkiini tebarüz ettirmek çok mühim ve pek uzun bir iştir. Ancak şunu söyliyelim ki şairlerimizin hemen hepsi onu okumuş, ondan müteessir olmuş, onu sevmiş ve ona bağlanmış. Çok yüksek bir şair olan Yunus Emre :

Mevlâna Hüdavendigârımıza nazar kılalâ Anın kürklü nazarı gönlümüz iğnesüdür.

Din Mevlâna'nın saf nazariyle öğünür. Âşık Paşa Garipnamesine Mesneviyi örnek tutmuştur. Hâkim-i Gaznevî ve Emir Hüsrev bile olmağa tenezzül etmiyen ve kendisini kendisinden önce gelen bütün İran şairleriyle Türk şairlerinden yüksek tutan mağrur Nef'i ona bendelikle iftihar eder. Galip, san'atın sırrını Mesneviden aldığını tftiharla itiraf eder. Bütün bunları söyledikten sonra ismini hatırlayamadığım bir şair insanın "Kangı âşıktır o kim mevlâsı mevlâna değil,, dememesine imkân yoktur diyor. Cumhriyet hükümetimizin ârif ve şair Maarif Vekili Hasan Âli Yücel onun rûbailerini bastırırken rûbailerin başına şu şiiri ilâve etmiştir:

Bu katre katre şiirler
Hilkatin muamması önünde
Aşkın yanan vecdiyle dökülmüş
Birer göz yaşdır
Mevlâna,
Varlığın mistisizmini
Ve aşkın lirizmini sezerek
Gözü yaşıranlara
Ölmiyen bir arkadaştır.
Kendini onda kaybeden
Onu
Kendinde bulmuş olacaktır.

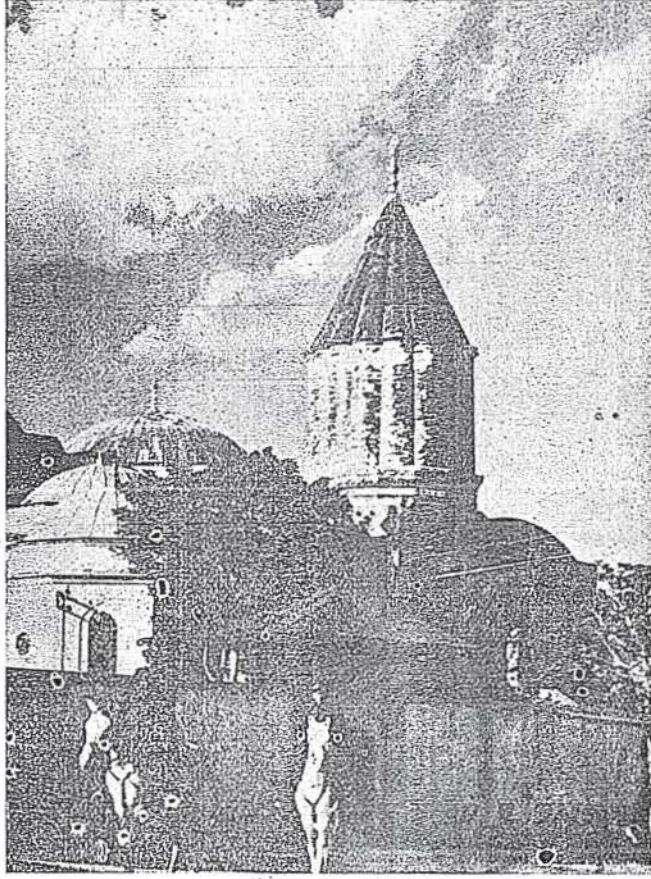
Mevlânanın Türk musikisindeki mevkiî, Türk Musikişinaslarına verdiği ilham ayrı bir konferans mevzuu ola-

bilir. Ve bu benim salâhiyetim dışındadır. Ancak şu kadarcık bir işaretle iktifa edeceğim. Klâsik Türk musikisinin kalbden gelen en coşkun nağmelerini musikişinaslar onun ilâhîsinden duymuşlar, en yüksek besteleri onun ahenginden almışlardır.

Aziz Konyahlar mevlânayı seven her adam, sizden ziyade demiyeceğim, çünkü belki buna imkân yoktur, fakat sizin kadar bu şehire morbuttur. Câmîinin dediği gibi bir irfan kâbesi olan şehrinize mutlaka uğrar. İftihar edis ki, bu şehir mevlânayı kucakla-

mıştır. İftihar edelim ki, mevlâna bizim dir, bizdendir, ve bizdedir.

Büyük Atanın "Ordular hedefiniz akdenizdir ileri!", dediğini nasıl unutmıyacak ve bu erkek ses nasıl daima yurdumuzda ve bütün dünyada yani tarihte çınlayıp duracaksa mevlânanın nağmeleri de daima kulaklarımızda akisler yapacak dünyada insan ve duygu baki kaldıkça yaşıyacaktır. Kâinata böyle bir Kemal ve böyle bir Celâl hediye eden millet kâinatın en büyük milletidir. Ne mutlu Türküm diyene.

Konya Asarî Atika Müzesi [Eski Mevlevî Dergâhı]